

LAUSUNTO 1998:19

A: 8.12.1998

Selostus asiasta

X Oy (jäljempänä X) on 4.6.1998 päivätyllä kirjelmällä pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa lapsille tarkoitettuun kasvatukselliseen ohjelmistoon liittyen. X kysyy, onko lausuntopyynnön liitteissä selostettu Oy Y Ltd -nimisen yhtiön tekemä työ Z:n valmistaman Kidware 2+ -ohjelmiston käyttöjärjestelmän tiettyjen osien kääntämiseksi suomen kielelle ollut sellaista, että lopputuloksella voitaisiin katsoa olevan tekijänoikeuslain tarkoittama suoja itsenäisenä teoksena.

Lausuntopyyntöön on liitetty kirjelmä, jossa kerrotaan lausuntopyynnön taustalla olevista tapahtumista ja lausuntopyynnön kohteesta. Liitekirjelmästä ilmenee, että Oy Y Ltd:llä (jäljempänä Y) on ollut Suomessa Kidware -ohjelmiston myyntioikeudet. X:llä on ollut Y:n kanssa sopimus ohjelmiston edelleenmyynnistä. Y:n ja X:n kesken on syntynyt kiistaa ohjelmistoon liittyvistä tekijänoikeuskysymyksistä.

Liitekirjelmästä ilmenee, että kyseessä olevan ohjelmiston yksi perusidea on käyttäjän mahdollisuus muunnella käyttöympäristöä. Toinen tärkeä perusidea on, että ohjelma on helppokäyttöinen ja sitä voi käyttää lapsi, joka ei osaa lukea. Käyttäjän ohjaus tapahtuu puheella. Valinnat on tehty painonappeihin. Rediten mukaan käyttöliittymän kieli on yksinkertaista ja yksiselitteistä. Ohjelmisto sisältää 16 lapselle tarkoitettua ohjelmaa. Ohjelmisto sisältää myös opettajalle tarkoitettuja työvälineitä. Erilaisia käyttäjälle esiin tulevia näyttöjä on noin 160 kappaletta. Niihin liittyvät muokattavat puhetiedostot, painonapit sekä laatikot ja kehykset, joissa on määrämukoinen teksti. X huomauttaa, että se on ollut tekemässä osaa ohjelmiston käyttöliittymän käännöksistä. X:n mukaan käännökset eivät ole täysin Y:n aikaansaamia.

Lausuntopyyntöön on lisäksi liitetty Y:n 6.4.1998 päivätty kirjelmä X:lle, Y:n ja X:n välinen sopimusluonnos, englanninkielisiä tekstiesimerkkejä ohjelmistoon sisältyvistä puhetiedostoista, ohjelmiston käyttöopas sekä ohjelmistolevykkeet sekä Yhdysvalloissa että Suomessa myytävänä versioina.

Y:n vastine

Y:n 9.7.1998 päivätyssä vastineessa kerrotaan, että Y on ollut Yhdysvalloissa valmistetun Kidware -ohjelmakokonaisuuden suomalainen lisenssinhaltija ja maahantuojana 1990-luvun alusta lähtien. Kidware on laaja lapsille soveltuva kasvatuksellinen ohjelmistokokonaisuus. Ohjelmistossa on kaksi laajaa kokonaisuutta: lapsille tarkoitettu 16 ohjelman kokonaisuus sekä opettajille tarkoitettu ohjelmistokokonaisuus,

joka käsittää opettajan työvälineet ja opettajan hyötyohjelmat. Opettajalle tarkoitettujen ohjelmien avulla opettajalle annetaan vihjeitä ja ohjeita ohjelmiston integroimiseksi oppitunteihin, ohjeita seinäjulisteiden tekemiseen, mahdollisuus esimerkiksi säädellä ohjelman vaikeustasoa (ohjelmassa on viisi tasoa) ja niin edelleen. Tämän lisäksi opettajalle on rakennettu ohjelmat, joiden avulla hän esimerkiksi raportoi ja seuraa lapsen ohjelman käyttöä, raportoi ohjelmien käyttöä toisille opettajille ja vanhemmille, laatii portfolioita, analysoi lasten tekstejä ja laatii diaesityksiä.

Vastineessa kerrotaan, että englanninkielinen ohjelmistokokonaisuus on saatettu suomenkieliseksi Y:n toimesta. Lähtökohtana on ollut ohjelmiston useat peräkkäiset englanninkieliset versiot ja niihin liittyvät kaksi laajaa ohjelmistokäsikirjaa.

Vastineessa kerrotaan myös Y:n ja X:n välisistä sopimusneuvotteluista asiassa. Kirjelmästä ilmenee Y:n näkemys, jonka mukaan yhtiön tekemän käännöstyön hyödyntäminen oikeudettomasti kaupallisiin tarkoituksiin saattaa johtaa vaatimusten esittämiseen siltä osin kuin on kysymys tekijänoikeuslain 4 §:ssä tarkoitetusta käännöksestä, joka nauttii tekijänoikeussuojaa.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (404/1961) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on teokseen tekijänoikeus. Teoksia voivat olla esimerkiksi selittävät kirjalliset tai suulliset esitykset, selittävät piirustukset, tietokoneohjelmat sekä taiteelliset piirustukset, valokuvateokset ja muut kuvataiteen teokset.

Teoksella tekijänoikeudellisessa merkityksessä tarkoitetaan henkisen luomistyön tuotetta. Kirjallinen tai taiteellinen tuote on tekijänoikeudella suojattu, jos sitä voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se niin sanotusti ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia kuin omaperäisyys. Esimerkiksi tuotteen kirjallisella tai taiteellisella tasolla ei ole merkitystä, ei myöskään sen aikaansaamiseksi vaaditulla työ- tai tietomäärällä. Myös käytännöllistä käyttötarkoitusta toteuttava tuote voi olla teos. Erään teosharkinnassa apuna käytetyn määritelmän mukaan teoskynnys ylittyy, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla.

Itsenäistä teossuojaa saadakse myös teoksen osan on yllettävä teostasoon.

Tekijänoikeudella suojataan teoksen ilmenemismuotoa. Sen sijaan teoksen aihetta, aiheen käsittelyä ohjaavaa metodologiaa, teemaa, ideaa, periaatetta tai teokseen sisältyviä yksittäisiä tietoja ei suojata sellaisenaan, vaan uudenaikaisessa ilmaisumuodossa ne ovat vapaasti käytettävissä.

Tekijänoikeuslain 2 ja 3 §:ssä säädetään tekijänoikeuden sisällöstä. Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään lain 2 §:ssä ja moraalisisista oikeuksista lain 3 §:ssä.

Tekijänoikeuslain 4 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on kääntänyt teoksen tai muunnellut sitä tai saattanut sen muuhun kirjallisuus- tai taidelajiin, on tekijänoikeus teokseen tuossa muunnellussa muodossa. Myös kääntäjän tai muuntelijan panoksen on suojaa saadakse osoitettava omaperäisyyttä. Kääntäjän tai muuntelijan oikeus kattaa vain hänen oman suorituksensa eikä se rajoita tekijänoikeutta alkuperäiseen teokseen. Siten teoksen kääntäjän on saatava käännöksen tekemiseen ja yleisön saataville saattamiseen teoksen tekijänoikeuden haltijan suostumus.

Teoksista tai teosten osista, tiedoista tai muusta aineistosta muodostuvat kokoelmat voivat olla teoksia. Tekijänoikeussuojaa saadakse kokoelman on täytettävä tekijänoikeuden saamisen yleiset edellytykset. Vain tekijänsä luovuutta ilmentävä, omaperäinen kokoelma on teos. Kokoelman omaperäisyys voi ilmetä erityisesti kokoelmaan sisällytetyn aineiston valikoimisessa tai järjestämisessä. Kokoelman tekijänoikeus kohdistuu itse kokoelmaan, mutta ei sen sisältönä oleviin aineistoihin. Kokoelman tekijän oikeus kokoelmaan ei rajoita kokoelmaan otettuihin aineistoihin mahdollisesti olevia oikeuksia.

Tekijänoikeus syntyy teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle, teoksen tekijälle. Tekijä voi luovuttaa tekijänoikeuksiaan toiselle, myös oikeushenkilölle. Tekijä voi luovuttaa taloudelliset oikeutensa kokonaan tai osittain. Moraalisista oikeuksistaan tekijä voi luopua laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettua teoksen käyttämistä varten.

Teos voidaan alunperin luoda useiden henkilöiden yhteistyönä. Tällainen useiden tekijöiden luovista panoksista muodostuva teos voi olla joko yhteisteos tai yhteenliitetty teos. Yhteisteoksesta säädetään tekijänoikeuslain 6 §:ssä. Sen mukaan kahden tai useamman tekijän yhdessä luomaan teokseen, jossa tekijöiden osuudet eivät muodosta itsenäisiä teoksia, on tekijöillä tekijänoikeus yhteisesti. Kullakin heistä on kuitenkin valta vaatimusten esittämiseen oikeuden loukkauksen johdosta. Yhteenliitetty teos on kyseessä silloin, kun tekijöiden panokset kokonaisuudesta ovat toisistaan erotettavissa. Tällöin kukin tekijöistä määrää muista riippumatta omasta osuudestaan. Esimerkkinä yhteenliitetystä teoksesta voidaan mainita kirja, jossa on sekä tekstiä että

kuvitusta. Tekijänoikeuslaissa ei ole erityisesti yhteenliitettyjä teoksia koskevia säännöksiä.

Tekijänoikeuslain 43 §:n ensimmäisen virkkeen mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän tai, jos kysymys on lain 6 §:ssä tarkoitetusta yhteisteoksesta, viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta.

Kidware -ohjelmiston käyttöliittymästä ilmenevien käännösten tekijänoikeussuoja

Tekijänoikeusneuvoston saaman selvityksen mukaan lausuntopyynnön kohteena ovat Kidware 2+ -ohjelmistoa käytettäessä tietokoneen näytöllä näkyvät suomenkieliset tekstiosuudet ja valikkotekstit sekä ohjelmistoa käytettäessä kuuluvat suomenkieliset ohjeet. Ohjelmisto on alunperin englanninkielinen. Tekijänoikeusneuvostolle esitetty kysymys koskee sitä, saavatko edellä mainitut suomennetut osuudet käännöksinä tekijänoikeuslain mukaista suojaa. Tekijänoikeusneuvosto korostaa, ettei se tässä lausunnossa siten ota kantaa ohjelmiston suomenkielisen käyttöoppaan tekijänoikeudelliseen suojaan. Neuvosto ei ota kantaa myöskään lausuntopyynnön osapuolten välisiin sopimusoikeudellisiin kysymyksiin, sillä sopimusten tulkinta ei kuulu sen toimivaltaan.

Kyseessä oleva ohjelmisto jakautuu toisaalta lapselle ja toisaalta opettajalle tarkoitettuun osaan. Lapselle tarkoitettu osa sisältää useita ohjelmia. Lapsi voi ohjelmien avulla esimerkiksi sekoittaa tietokoneen näytöllä maalipurkeissa olevia värejä ja piirtää sekoittamallaan väreillä, opetella laskemaan, lukea ja kuulla tietoja akvaariokaloista, -kasveista ja -tarvikkeista, tehdä oman sävelmän sekä sijoittaa näytölle valitsemaansa maisemaan valitsemiaan eläin- ja ihmishahmoja. Lapsi kuulee kunkin ohjelman käyttöohjeet ohjelmaa suorittaessaan. Puhutun suomen kielen lisäksi lapsi saa esimerkiksi akvaario-ohjelmassa näytölle luettavaksi suomenkielistä tekstiä.

Opettajalle tarkoitettu ohjelmaosa sisältää suomenkielisiä valikkoja.

Esimerkkinä ohjelmistoon tehdystä käännöstyöstä voidaan mainita Fun with animals -ohjelmassa lapselle annettavien ohjeiden käännökset:

Ohjelman englanninkieliseen versioon sisältyvät esimerkiksi seuraavat ohjeet:

"Welcome to fun with animals. You can use this program to make mixed-up animals, to make real animals or to take animals to their homes."

"Use the mouse to move the hand to the program you want to visit and press a mouse button."

"Make your own animal."

"To see different animal parts, move the hand to the yellow arrow and press a mouse button."

"To see different animals, move the hand to the yellow arrow and press a mouse button."

"To choose the animal part you want, move the hand inside the yellow box and press a mouse button."

"Try again."

"Please check the printer. It's not working."

Edellä viitatus ohjelman suomenkielinen versio sisältää vastaavasti seuraavia ohjeita:

"Tervetuloa hauskaa eläinten kanssa -ohjelmaan. Tällä ohjelmalla voit tehdä hassunkurisia eläimiä tai tehdä oikeita eläimiä tai viedä eläimet koteihinsa."

"Siirrä käsi hiiren avulla haluamasi ohjelman kohdalle ja paina hiirtä."

"Tee oma eläimesi."

"Nähdäksesi eläinten osat siirrä käsi keltaisen nuolen kohdalle ja paina hiirtä."

"Nähdäksesi erilaiset eläimet siirrä käsi keltaisen nuolen kohdalle ja paina hiirtä."

"Valitse haluamasi eläimen osa. Siirrä käsi keltaisen laatikon kohdalle ja paina hiirtä."

"Yritä uudelleen."

"Tarkista kirjoitin. Se ei toimi."

Ohjelmistossa lapselle annettavat ohjeet sekä suurin osa lapselle näkyvistä tekstiosuuksista ovat lyhyitä, kielellisesti selkeitä ja sisällöltään yksinkertaisia. Myös opettajalle tarkoitettuun ohjelmiston osaan sisältyvät tekstiosuudet ovat lyhyehköjä ja selkeitä.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyynnön kohteena oleva Kidware 2+

-ohjelmiston suomenkielinen käännös on suurimmaksi osaksi suhteellisen mekaanisluontoista käännöstä eikä siten osoita omaperäisyyttä.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, ettei ohjelmistoon sisältyvien puhuttujen tai kirjoitettujen esitysten kääntäjä saa käännösten perusteella suojaa tekijänoikeuslain nojalla.